

scheldestromen

18 | herfst 2014 | tijdschrift van waterschap Scheldestromen

thema
terug
in de tijd
nummer

Een **dijk** van een **werker** Sacheus Dekker

Verder: 6 gezegdes uit de doeken | briefkaarten uit de Eerste Wereldoorlog

Opeens zie ik ze in de sloot staan, tussen het riet. Ik weet niet beter dan dat ze sigaren heten. Ik brak ze vroeger af en probeerde die dan stoer te roken. In die tijd rookte namelijk iedereen. De huisarts ontving zijn patiënten met een sigaret tussen de vingers. Een minister werd in een interview nog aangesproken met 'excellentie' in een studio die blauw stond van de rook. In elk café lag er standaard een Perzisch kleed en stond er een Lucky Strike-asbak op de tafels. En de enige sigaar die je kende was een bolknak. Tja, dat was vroeger.

Rudy Visser is waterschapsfotograaf.

Sigaren in Ovezande

inhoud

waargebeurtwat?

- 6 Baggeren d'Geule
- 7 Dijkversterking Krabbenkreekdamm
- 8 Dijkwerkers van toen
- 16 Bruggen en sluizen bedienen op afstand
- 19 Onderhoud gemaal Groenewege

Met één druk op de knop gaan de alarmlichten aan, rinkelen de bellen en zakken de slagbomen. Gelukkig zitten er ook mensen van vlees en bloed achter de tientallen monitoren. Lezer Louwrien Houtekamer kreeg een kijkje achter de schermen bij de Nautische centrale van de provincie Zeeland. Ze heeft één prangende vraag: 'Zien ze mij wel als ik over een brug fiets?'

16

colofon

Scheldestromen is het tijdschrift van waterschap Scheldestromen. Iedereen die interesse heeft, kan een gratis abonnement aanvragen. Het blad verschijnt vier keer per jaar. Het volgende nummer verschijnt half december.

Redactie: Linda van Dijke (hoofd- en eindredacteur, LvD), Arjan Goossen (AG), Marjolein Krämer (MK), Janneke Potter (JP), Chantal de Putter (CdP), Danielle Steijn (DS) en Rudy Visser.

Overige tekstbijdragen: Elise Hoekman (stagiaire).
Fotografie: Rudy Visser, Janneke la Gasse (pag. 12), Zeeuws archief (pag. 9 en 10 boven) en Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen (pag. 22 boven), Archief projectbureau Zeeweringen (pag. 7 boven), Linda van Dijke (pag. 13).

Opmaak: Life Design, Zierikzee
Druk: Pieters Media, Goes
Oplage: 19.000

Reacties, vragen of suggesties?
Ons redactieadres:
 Afdeling Communicatie
 Antwoordnummer 700, 4330 WB Middelburg (geen postzegel nodig)
 communicatie@scheldestromen.nl,
 088-2461000 (lokaal tarief).

www.scheldestromen.nl/tijdschrift

Volg ons op facebook:
facebook.com/scheldestromen

Waterschap Scheldestromen

Volg ons op twitter:
twitter.com/waterschap

'Westkapelle, dijkwerkersdorp bij uitstek'
 8

Dijken van werkers

Dijkenbouwers zijn tegenwoordig ingenieurs met bouwhelmen en veel techniek, zware machines, veiligheidsnormen en onderzoek. Hoe anders ging dit vroeger, waarbij bij iedere storm de dijk gerepareerd moest worden en er slopend zwaar handwerk was. In dit geschiedenisnummer aandacht voor het beroep van dijkwerker van toen.

12

Te hooi en te gras. Waar komt dit gezegde vandaan? En nog vijf uitdrukkingen verklaard.

20

De Eerste Wereldoorlog: de briefkaarten van mijn overgrootvader.

24

Op de achterkant: familie Gommers uit Vlissingen.

Op de cover: wassen beeld van Sachéus Dekker, pagina 8.

verder

- 6 Nieuwsberichten
- 11 Post
- 14 Buiten
- 19 In de steigers
- 23 Bijzonder gevonden

Meepraten over Scheldestromen?

In het zomernummer stond een oproep om mee te doen aan het lezersonderzoek. Zo'n 200 lezers vulden de digitale enquête in. Het gemiddelde cijfer dat de lezer het tijdschrift geeft is een 8,1. Een prachtig cijfer! Ook de cijfers per artikel liggen hoog. Een respondent schreef: "Het tijdschrift verhoogt het Zeelandgevoel." Een prachtig compliment omdat we er bewust voor kiezen om over Zeeuwse onderwerpen te schrijven en niet alleen over het waterschap. De winnaars van de boekenbon hebben hun prijs ontvangen en staan op scheldestromen.nl/tijdschrift. We willen het lezersonderzoek een vervolg geven in de vorm van een lezers-panel. Interesse om eens verder te praten over het tijdschrift? Meld u dan aan via communicatie@scheldestromen.nl (LvD)

Filmpje pakken

"Het moest weliswaar een educatieve, maar geen informatieve film worden waarin braaf alle taken van het waterschap voorbijkomen. Meer een beeld geven van het waterschap als organisatie, waarbij mijn belangrijkste oogmerk werd: nieuwsgierigheid oproepen, zodat er naderhand vragen overblijven. De film was oorspronkelijk bedoeld voor jongeren, maar het zou fijn zijn wanneer hij een grotere groep kon aanspreken. Dat was de globale briefing die ik kreeg voordat ik met filmen begon", legt Jacmien Kodde, de maakster van Zeeland Waterland uit. Uiteindelijk is het een 22 minuten durende mini-documentaire geworden die laat zien dat waterschapswerk niet altijd vanzelfsprekend is. (RV)

YouTube Zoek op: 'Zeeland waterland' (trailer)

De hoofdrolspelers met
filmmaakster Jacmien
Kodde (tweede van rechts).

Tot op de bodem

De verwachting is dat er 37.000 kubieke meter baggerspecie naar boven komt. Sinds begin september baggert aannemer J.P. Schilder uit Ursem d'Geule in Oosterland. Vanwege de breedte van de waterloop wordt dat met een zuigerbootje gedaan. De waterloop wordt tot op de oorspronkelijke bodem op diepte gebracht zodat-ie weer voldoende water kan afvoeren. Ook voor de waterkwaliteit is baggeren noodzakelijk. De baggerspecie wordt via drijvende leidingen naar een naastgelegen depot gebracht waar het droogt, rijpt en uiteindelijk als ophoging voor het landbouwperceel wordt gebruikt. Over een lengte van zeshonderd meter wordt ook de oever hersteld. Dan kan de waterloop er voorlopig weer tegenaan. (JIG)

Kranen aan de Krabbenkreekdam

Nog tot november versterkt projectbureau Zeeweringen de steenbekleding van de Slaakdam en de Krabbenkreekdam in de gemeente Tholen. Over een lengte van 1,7 kilometer wordt de steenbekleding verzaaid voor een betere bescherming tegen de golven. Dit dijktraject versterken we onder meer met nieuwe betonzuilen en gekantelde Haringmanblokken. Deze oude betonblokken zijn niet zwaar genoeg om de dijk te beschermen. Door ze op hun kant terug te plaatsen, ontstaat een dikkere steenbekleding. Op deze manier kunnen we de blokken hergebruiken. Bijna al het materiaal wordt aangevoerd over het water. Dit scheelt zo'n 500 vrachtwagens in de omgeving. Zo beperken we de overlast voor omwonenden. Ook is aanvoer over het water milieuvriendelijker dan over de weg, dubbel voordeel dus! Volgend jaar staan de laatste dijkversterkingen van projectbureau Zeeweringen op het programma. Dit zijn onder andere dijktrajecten bij Sint-Annaland, Hansweert, Roompot en Zierikzee. (AG)

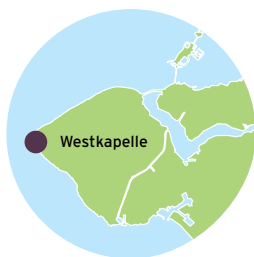

*'Het scheelt 500
vrachtwagens'*

Nieuw in ons assortiment

Vanaf eind oktober breidt het waterschap het educatieaanbod voor basisscholen uit. We zijn in zee gegaan met het Goese bedrijf Creative Kids Concepts. Het bedrijf is bekend van onder andere De Techniek Torens en De Pittige Plus Torens die op veel Zeeuwse basisscholen te vinden zijn. Creative Kids Concepts heeft voor het waterschap lesmateriaal ontwikkeld voor groep 6, 7 en 8. Groep 6 maakt een Zeeuwse landkaart en groep 7 gaat aan de slag met water hevelen. En hoe meet je de zuurgraad van verschillende stoffen? Dat is een deel van de opdracht voor groep 8. Ongeveer 180 basisscholen in Zeeland ontvangen de gratis lespakketten voor alle 3 de groepen. Verder biedt het waterschap al heel wat jaren gastlessen in de klas en rondleidingen op de rioolwaterzuiveringen aan. En daar blijven we natuurlijk gewoon mee doorgaan! (CdP)

Dijkwerk

In de periode van 1800 tot 1920 werkte zo'n 80% van de bevolking van Westkapelle aan de dijk. Een storm betekende werk, maar zonder storm was er niet genoeg werk voor iedereen. Naast het zware lichamelijke werk, was het dus ook een zwaar bestaan. Immers, geen werk betekende in die tijd geen inkomen.

"Praktisch heel m'n familie was dijkwerker", vertelt Huib Westerbeke. "Zelf ben ik werktuigbouwer." We zijn aan het juiste adres. Huib is een van de 150 vrijwilligers die het Dijk- en oorlogsmuseum Polderhuis bemannen.

Monnikenwerk

"Wist je dat Westkapelle eerst duinen had? Die zijn tot ongeveer 1450 geleidelijk weggeslagen. De Westkappelaars vroegen hulp aan de abt in Middelburg want monniken wisten hoe je dijken moest bouwen." We lopen ondertussen langs een illustratie waarop je monniken aan het werk ziet aan een dijk. Huib: "Ik denk niet dat ze dat zelf deden. Ze stelden waarschijnlijk geld en kennis beschikbaar en liepen zelf als een soort opzichter rond. Denk ik." Hij gaat verder: "Westkapelle was een welvarende stad in die tijd, en kreeg al in 1223 stadsrechten. Mensen leefden van de visserij en handelsvaart. Er was hier een soort natuurlijke haven. Maar toen er een dijk gebouwd werd, kwam die middenin in de stad terecht. Daardoor was het werk op zee weg, er was geen haven meer. Omdat het werk in de visserij wegviel zocht men ander werk. Er bleek al snel dat er veel onderhoud nodig was aan de dijk. Zo werd het een dijkwerkersdorp."

Het is 'm

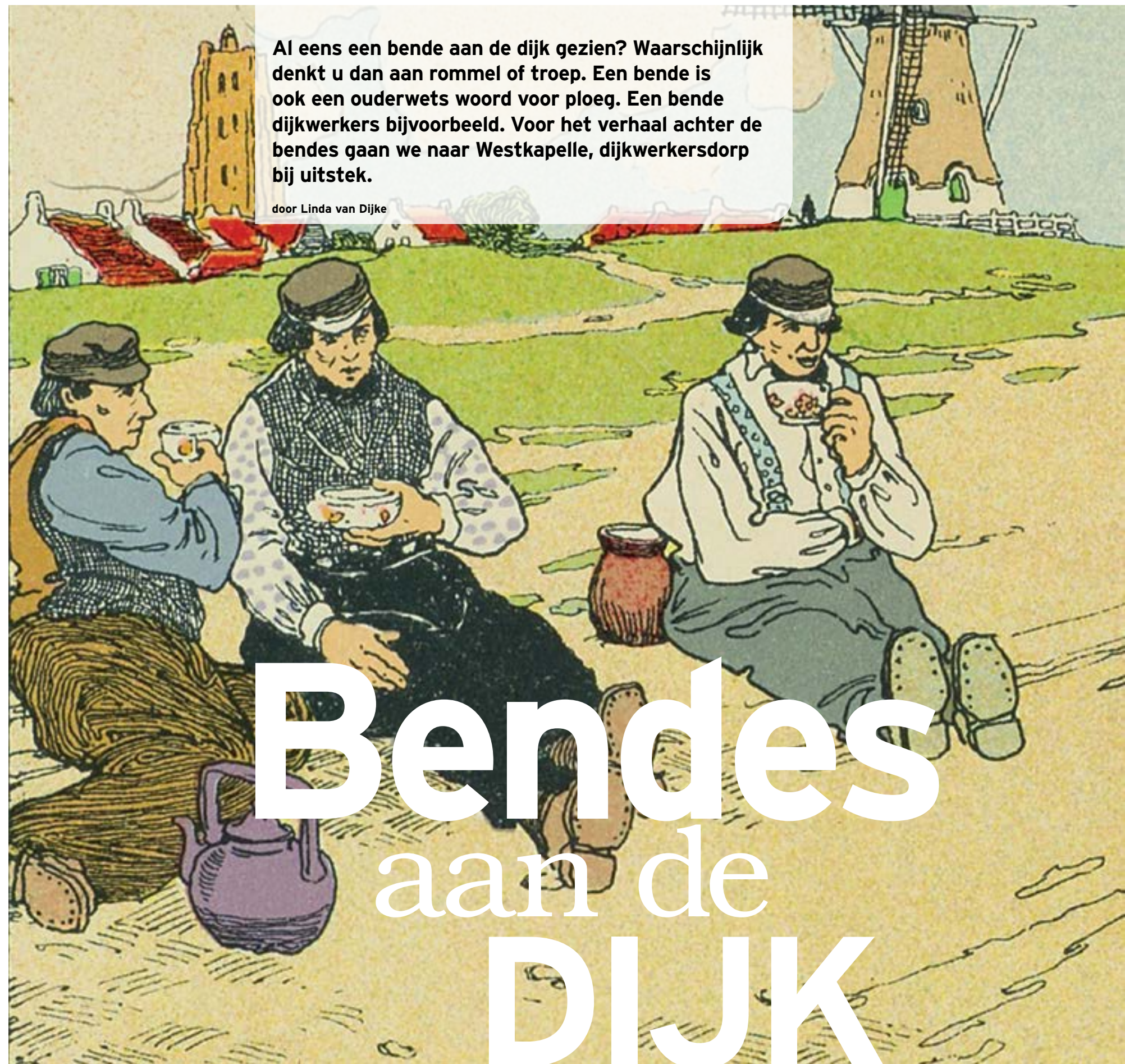
In het museum treffen we een prachtig wassen beeld van Sacheus Dekker, een dijkwerker die leefde van 1862 tot 1945. Hij zit op z'n knieën paaltjes te punten. "Er was in die tijd natuurlijk geen pensioen of AOW dus hij werkte bijna tot aan z'n dood aan de dijk. Soms droegen z'n maats hem op een berrie naar de dijk zodat-ie daar nog zittend werk kon doen. Toen we het beeld van een foto hebben laten maken, hebben we z'n bejaarde kleinkinderen kunnen vinden. Ze zagen hem en zeiden direct: 't is 'm."

Dagloon

Dijkwerkers waren arm. Westerbeke licht toe: "Dat zie je aan de sobere, verschoten kleding. Ze hadden een zondags pak en als dat versleten was, deden ze dat naar de dijk aan. Geen gouden Zeeuwse knoppen, broekstukken of slinger op de pet. Hoe het kwam dat ze zo arm waren? Als er een storm was, dan was er werk voor iedereen. Maar in normale tijden was er lang niet voor iedereen werk. Ze werden in die tijd per dag betaald dus als je geen werk had, had je ook geen brood op de plank." Een dijkwerker verdiende begin 1900 gemiddeld 1 gulden 25 per dag. "Dat was eigenlijk een mooi dagloon. Probleem is dat je het niet elke dag had."

Al eens een bende aan de dijk gezien? Waarschijnlijk denkt u dan aan rommel of troep. Een bende is ook een ouderwets woord voor ploeg. Een bende dijkwerkers bijvoorbeeld. Voor het verhaal achter de bendes gaan we naar Westkapelle, dijkwerkersdorp bij uitstek.

door Linda van Dijke

Bendes aan de DIJK

Linksonder: Huib Westerbeke is een van de 150 vrijwilligers van het Polderhuis.

Rechtsonder: Net echt, het wassen beeld van dijkwerker Sacheus Dekker.

Sociaal

Dijkwerker werd je niet zomaar. Je kon alleen van vader op zoon dijkwerker worden, anders kwam je zo'n bende niet binnen. Huib vertelt over het sociale karakter en de onderlinge saamhorigheid. "Ze waren enorm sociaal. Het werk werd eerlijk verdeeld en alle dijkwerkers verdienden evenveel. Als er een dijkwerker overleden was, werd de weduwe nog een bepaalde periode betaald. Ze zeggen dat de onderlinge saamhorigheid van Westkapelle daar nu nog vandaan komt." Maar ze waren ook niet mals, vertelt Huib even later. "Vergis je niet, ze hebben verschillende keren gestaakt. Er is zelfs een marechausseekazerne gebouwd om de dijkwerkers in toom te houden."

Paalworm

In het museum een voorbeeld van een paal met gesmede spijkers. "Dat is tegen paalworm", legt Huib uit. "Rond 1730 ontdekten ze het hout vretende beestje. Waarschijnlijk is de paalworm een keer met een VOC-schip meegekomen. Ze verzonnen van alles om er vanaf te komen. Uiteindelijk bleek dat alleen creosoteren echt hielp."

Eigen touwtje

Het werk aan de dijk was puur handwerk. Het heien van palen voor een paalhoofd is dankzij de

Benieuwd geworden naar het verhaal van de dijkwerkers? Bezoek dan eens het Polderhuis aan de Zuidstraat in Westkapelle. Ook het verhaal van de oorlog en daarmee gepaarde overstromingen wordt er nauwkeurig belicht. Het Polderhuis is tot november dagelijks open van 10.00 uur tot 17.00 uur. In de periode november tot en met maart is het museum open op woensdag tot en met zondag van 11.00 uur tot 17.00 uur.

Wasschappelse Heiploeg een werk dat veel mensen door demonstraties wellicht al eens gezien hebben. Westerbeke: "Ieder had vroeger z'n eigen touwtje dat ze eraan knoopten.

Omdat je het heel de dag vast moest houden, hadden ze het liefst hun eigen touwtje. De één had liever een soepel dun touw en een ander prefereerde een dik stugger touw." ■

inzendingen welkom:
communicatie@scheldestromen.nl

post!

Stikglad

De bieten- en aardappeloogst is weer in volle gang en dat geeft extra verkeersdrukke op de polderwegen. Het zware materieel dat hiervoor nodig is maakt ook gebruik van deze wegen. Slik, mist en regen kunnen gevaarlijke situaties opleveren. Let dus goed op elkaar!

‘Een **schitterend tijdschrift**, de foto's knip ik vaak uit en hang ze in mijn huis op’

Pieterman

De foto van de vissen op de voorpagina van het zomernummer van Scheldestromen kan ik niet thuis brengen. Ik heb een poster waarop alle in Nederland verkrijgbare vissen zijn afgebeeld, maar deze staat er niet bij.

Met vriendelijke groet,
J. Kistemaker
Vlissingen

We kunnen ons voorstellen dat u deze vis niet direct kunt thuisbrengen, het gaat om een pieterman. De giftige stekels die deze vis heeft, zijn eraf geknipt.

Het ons-gevoel

Ik weet, ongeacht het tijdschrift, wat het waterschap doet en voor staat. Het tijdschrift Scheldestromen draagt wel bij aan een positief imago (het ons gevoel) van het Zeeuwse waterschap.

Is oktober warm en fijn, het zal een scherpe winter zijn; maar is hij nat en koel, 't is van een zachte winter 't voorgevoel.

Plastic soup

Vandaag viel het magazine weer in de bus. Ik heb het met veel plezier gelezen. Ook het artikel over de plastic soup. Een pagina eerder stond een kort stukje over de inktgeur. Daarmee geven jullie aan dat er over duurzaamheid wordt nagedacht voor wat betreft het gebruik van de drukinkt. Ik vind dan het plastic, gebruikt bij verzending, daar niet bij passen. Dat kan toch ook met biologisch afbreekbaar plastic?

Groet,
Reint Rengers
Middelburg

U heeft helemaal gelijk dat als we een artikel over plastic soup schrijven, en ons tijdschrift dan in 'gewoon' folie verpakken, dat wat tegenstrijdig overkomt. Een aantal jaren geleden hebben we overwogen om ons tijdschrift in biologisch afbreekbaar plastic te verpakken. Destijds hebben we hier niet voor gekozen omdat het aanmerkelijk duurder was. Wie weet dat er de komende tijd nieuwe (goedkopere) mogelijkheden komen.

Idee

Misschien zou u de lezers kunnen vragen het blad niet meteen bij het oud papier te doen. Doorgeven aan burens of bekenden is misschien een optie.

Bij deze!

We weten allemaal wat ermee bedoeld wordt. En misschien gebruikt u ze nog wel regelmatig. **Uitdrukkingen.** Waar komen ze vandaan? We gaan terug in de tijd en kijken naar de oorsprong van deze volkswijsheden.

door Janneke la Gasse

Waar halen ze het vandaan?

Links: de Sixtijnse Kapel in Vaticaanstad.

Naast: dit drankorgel staat in het Westfries Museum in Hoorn.

Stinkend rijk

Deze uitdrukking wordt op verschillende manieren verklaard. In de Middeleeuwen kon men in of bij de kerk begraven worden. Arme mensen kregen een plekje buiten de kerk op het kerkhof. Rijke mensen werden in de kerk, onder de vloer begraven. Omdat deze graven nooit helemaal goed waren afgesloten, kwam de geur van ontbindende lichamen naar boven. Ook het tegenovergestelde wordt beweerd. 'Stinken' zou vroeger 'lekker ruiken' betekenen. Omdat alleen de rijken parfum, oliën en specerijen konden aanschaffen, ontstond de uitdrukking stinkend rijk.

Peperduur

De peperplant groeide alleen in tropisch klimaat en het kostte veel tijd om peper te oogsten. Daardoor was peper een kostbare specerij en werden de korrels ook als betaalmiddel gebruikt. In Nederland had de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) vanaf 1602 het alleenrecht om handel te drijven met Azië. Daar werd deze specerij gehaald en daarna voor een hoge prijs verkocht. Peper werd toen overigens niet alleen voor eten ge-

bruikt, maar ook in de geneeskunde. Van gemalen peper moet je niezen, de mensen in die tijd dachten dat niezen goed was om je hersenen te zuiveren.

Te hooi en te gras

Iets dat op ongeregelde tijden gebeurt; oorspronkelijk een tijdsaanduiding uit de Middeleeuwen. Met 'te hooi' wordt de hooitijd aangeduid (juli) en met 'te gras' de grasmaand (april). Volgens auteur F.A. Stoett was het een tijdsbepaling voor rechtsdagen: op twee dagen per jaar mocht er recht gesproken worden, in de grastijd en in de hooitijd.

In conclaaf gaan

'Afsluitbaar vertrek' is in de middeleeuwen de Latijnse vertaling van 'conclave'. De ruimte waar kardinalen in volstrekte afzondering bij elkaar kwamen werd tot 1878 dan ook 'Het Conclaaf' genoemd. Daarna kreeg het de betekenis van datgene wat zich in dat vertrek afspeelde; de besloten vergadering om een paus te kiezen. Sinds 1878 is deze ruimte de Sixtijnse Kapel. Tot aan de pausverkiezing van 1978 werd de vergaderruimte zelfs op slot gedaan.

Drankorgel

Iemand die te veel dronk werd uitgesolden voor drankorgel. Onder andere in het Friese dorp Exmorra staat in het museum in de grutterswinkel nog een authentiek drankorgel uit 1850. Dit bouwsel, in de vorm van een orgel, bestaat uit verschillende drankvaten met verschillende tapkraantjes. Drank werd uit grotere vaten in het orgel geschonken zodat er kleine hoeveelheden getapt kon worden.

Oostindisch doof

Auteur P.J. Harrebomée vermoedde dat in de negentiende eeuw natuurlijke traagheid, veroorzaakt door het tropisch klimaat, de Oost-Indiërs eigen was. Volgens auteur F.A. Stoett moet daarbij gedacht worden aan Indische vorsten die zich bij contacten met westerse machthebbers zich bewust van de domme hielden om uitstel te winnen bij de Nederlanders.

Waar komt het @ eigenlijk vandaan? Kijk op onze Facebookpagina: Scheldestromen ■

Nederlands' meest bekende kaper was **Piet Hein**. Maar ook **Michiel de Ruyter** was een succesvol kaper.

Bevrijdingspark opent in 2016

Het Bevrijdingspark, een uitbreiding op het bestaande Bevrijdingsmuseum in Nieuwdorp, opent naar verwachting in mei 2016 de deuren. In het museum is de Zeeuwse oorlogshistorie tentoongesteld. Het Bevrijdingspark wordt een openluchtmuseum waarin de Slag om de Schelde centraal staat. Het park krijgt een avontuurlijke opstelling en een karakteristieke Zeeuwse inrichting met strand, duinen, dijken en water.

Verdronken dorpen

Zeeland telt 117 verdronken dorpen. Het zijn vooral dorpen uit de periode 1000 tot 1500. Maar ook uit nog vroegere tijden liggen er verdronken plaatsen zoals het Romeinse Ganuenta bij Colijnsplaat en het vroegmiddeleeuwse Walacria bij Domburg. De plaatsen werden uit economisch oogpunt vlak aan het water gebouwd. Maar het gebied, met wijde riviermonden en een sterke getijdewerking, werd de plaatsen vaak fataal.

Recept scheepsbeschuit

Ingrediënten: 2 kopjes bloem, 2 theelepels zout, 1 kopje water

Bereiding: Verwarm de oven op 175 graden. Kneed de ingrediënten goed door elkaar tot een stevig deeg. Rol het deeg uit. Gebruik een glas om rondjes uit te steken. Prik gaatjes in de rondjes. Bak de beschuiten circa 40 minuten in de voorverwarnde oven. Eet smakelijk! Erg hard? Week ze in een kommetje soep! Dat deden ze vroeger ook.

Tip:

www.w8.nl

- Het vergeten verleden van
- Nederland. Over minder bekende
- en vergeten gebeurtenissen
- en personen.

Cacao, suiker en slaven

Zeeland had in de 17^e en 18^e eeuw een groot aandeel in de slavenhandel. De wandeling 'Cacao, suiker en slaven' voert u langs de rijke geschiedenis van Middelburg. De route van de stadswandeling is voor € 1,- te koop bij de Touristshop (in Drvkkery). De wandeling is ook via de app 'RightsWalk' van Amnesty International gratis te downloaden.

Kapen hetzelfde als piraterij?

Nee. Zeker in de historie was er een groot verschil. Om te kapen had men een kaperbrief nodig; een vergunning van de overheid om een ander schip te mogen plunderen. Een deel van de gekaapte buit moest worden afgestaan aan de overheid. Piraten plunderden zonder toestemming. Ze voeren onder valse vlag om mogelijke slachtoffers te misleiden. Piraterij werd bestraft.

'Elke zeeman die de oversteek naar Indië maakte, leerde met zijn rantsoen scheepsbeschuit tegen de wanden van het schip te kloppen alvorens een hap te nemen, om de levende insecten daarbinnen te verwijderen'.

Uit: 'De ondergang van de Batavia' van Mike Dash

17^e eeuws eten: wat eten we aan boord van een VOC-schip?

- Een reis op een VOC-schip naar Indië betekende veel van hetzelfde. Het voedsel was gedroogd of gezouten en werd bewaard in tonnen en vaten. Vooral gort, erwten en bonen werden meegenomen. Levende dieren werden onderweg geslacht, zodat men in de eerste tijd van de lange reis een paar gram vers vlees had. Voor de afwisseling werd vis gevangen. Het brood was keihard en moest in een vloeistof geweekt worden. Kortom: weinig variatie met vaak scheurbuik tot gevolg.

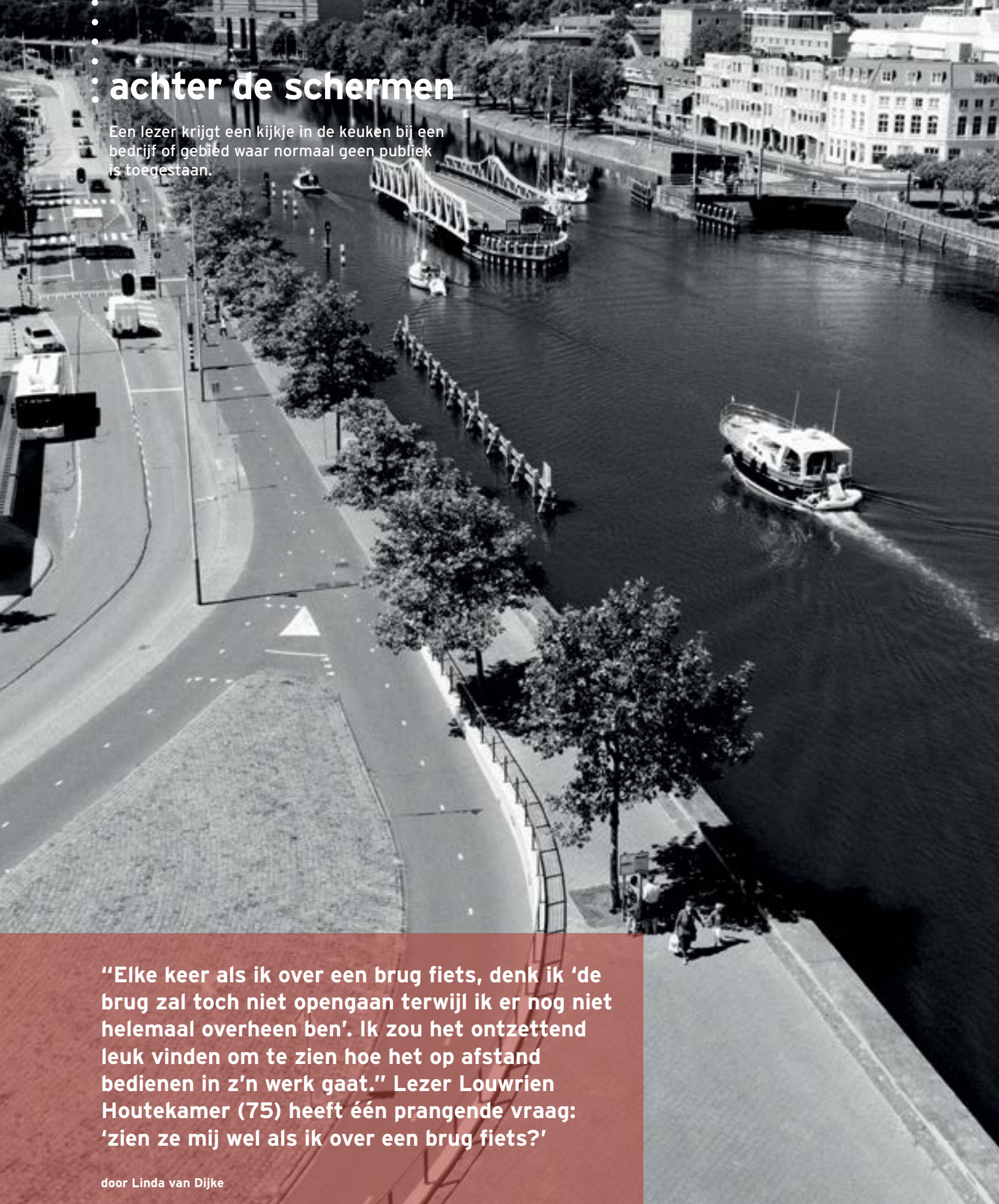
5 november 1530: Sint Felixvloed

- Deze dag zou later bekend komen te staan als quade saterdach (slechte zaterdag). Grote delen van Vlaanderen en Zeeland werden weggespoeld. Het gebied ten oosten van Yerseke overstroomde geheel. In dit gebied lagen 18 dorpen en de stad Reimerswaal.

Zeeuw ontdekker Paaseiland

De bekendste ontdekkingsreiziger van Zeeland is Jacob Roggeveen. Op 5 april 1722 maakte de ontdekking van Paaseiland hem wereldberoemd. Met drie schepen sterk vertrok de expeditie op 1 augustus 1721 vanuit Texel. Ze voeren onder de vlag van de West-Indische Compagnie. Op eerste paasdag 1722 kreeg de vloot onontdekt land in zicht. Jacob Roggeveen noemde het Paaseiland. Jacob en zijn bemanning traden aan land en bestudeerden de bewoners en hun vreemde, grote beelden. Het Zuidland, waar hij aanvankelijk naar zocht, is nooit ontdekt. Jacob ziet zijn expeditie als mislukt.

achter de schermen

Een lezer krijgt een kijkje in de keuken bij een bedrijf of gebied waar normaal geen publiek is toegestaan.

“Elke keer als ik over een brug fiets, denk ik ‘de brug zal toch niet opengaan terwijl ik er nog niet helemaal overheen ben’. Ik zou het ontzettend leuk vinden om te zien hoe het op afstand bedienen in z’n werk gaat.” Lezer Louwrien Houtekamer (75) heeft één prangende vraag: ‘zien ze mij wel als ik over een brug fiets?’

door Linda van Dijke

Bij de brug wachten

“Goedemorgen Sluis Vlissingen, hier Maribel, wanneer gaat de Stationsbrug open?”

“Goedemorgen Maribel, u hoeft niet zo lang te wachten, we gaan over twee minuten open, om 10.50 uur. Bij deze het verzoek om dichterbij de brug te gaan liggen.”

“Dank u, is er dan ook aansluiting?”

“Nee, de blauwe golf is net geweest. Het hangt af van het aanbod, bij vijf of meer en anders om 11.05 uur.”

“Bedankt, over.”

Zomaar een van de marifoongesprekken in de nautische centrale in Vlissingen. Samen met lezer Louwrien Houtekamer zijn we te gast in het blauw-rode gebouw bij de sluisen van Vlissingen. Het is vandaag geen stralend zomerweer dus het is nog niet zo druk in en rond de sluisen. Slechts een paar jachtjes komen de sluis van Vlissingen binnen gevaren. Goed te zien vanuit het gebouw maar de meeste ogen zijn gericht op de tientallen beeldschermen. Rayonmedewerker Leo van Driel (55) geeft een toelichting op het werk van de operators. “We doen hier de aansturing van de sluisen van Vlissingen en Veere, de bruggen over het Kanaal door Walcheren en de twee bruggen over

de Arne. Ook de Zeelandbrug wordt vanuit hier bediend. Daar” -hij wijst naar de voorkant van het gebouw- “worden de sluisen bediend, en hier in het midden, alle bruggen.” Vier operators verdelen het werk, een secuur werkje wat overgaat van camerabeelden bestuderen, naar het bedienen van de knoppen en het doorgeven van het aantal vaartuigen aan de collega: “Er komen er twee jouw kant op.”

Rinkelende bellen

“Is het verplicht om als boot contact op te nemen via de marifoon?”, vraagt Louwrien. Leo: “Nee, voor de recreatievaart niet. Iedereen heeft tegenwoordig ook wel een mobiele telefoon maar het kan ook zonder communicatie.” Als Louwrien ziet hoe veel er op de beeldschermen zichtbaar is, is ze al een stuk gerustgesteld: “Ik ben altijd blij als ik over de brug ben maar zie nu wel dat je echt heel duidelijk zichtbaar bent als fietser.” Leo legt uit dat het niet zo maar kan gebeuren dat de slagbomen naar beneden gaan als je er nog onder bent. “De operator laat met één druk op de knop de slagbomen in de rijrichting zakken maar bedient de andere slagbomen (aan de overkant in tegenstelde richting) zelf. We hebben

“Let u op de lichtjes.”

Sluis Vlissingen:
Vanuit de Nautische Centrale Vlissingen - het rood/blauwe gebouw bij de sluisen - bedient de Provincie Zeeland de sluisen van Veere en Vlissingen, de bruggen over het Kanaal door Walcheren en de Zeelandbrug. In de zomer werken er 18 mensen in ploegendiensten aan deze besturing op afstand.

Links: op de tientallen schermen volgen de operators nauwkeurig het openen en sluiten van de bruggen.

Onder: lezer Louwrien Houtekamer, rayonmedewerker Leo van Driel en operator Hedo Krol.

uitgestapt hoeveel tijd je nodig hebt om aan de overkant te komen als de bellen gaan rinkelen. Daar hebben we nog een marge bijgerekend zodat je voldoende tijd hebt als je in normaal tempo loopt of fietst.”

2x 10 minuten

Als je regelmatig te voet of fietsend de Stationsbrug in Middelburg over wilt, lijkt het alsof de brug altijd open staat of net voor je neus opengaat. Het zit iets anders. Leo vertelt: “We hebben blokken waarbinnen we de brug open mogen doen. Dat zijn twee blokken van tien minuten per uur. Dat zijn niet twee willekeurige blokken, we houden rekening met de bussen, treinen en aansluiting met andere bruggen. Maar binnen die blokken moeten we het doen. We weten dat het vier minuten in totaal duurt voor het openen en sluiten, dus we

hebben maximaal zes minuten voor het passeren van de vaartuigen. Het is een heel gepuzzel om alles rond te krijgen als de treintijden bijvoorbeeld wijzigen.”

Ik ben er!

De operators moeten alert zijn. Precies de tijd in de gaten houden waarop de bruggen open mogen. We vragen operator Siegfried naar het mooiste aan zijn werk. Hij denkt er even over na en zegt dan: “Dat elke dag anders is. Er zijn wel eens mensen die op vakantie naar Zeeland komen met de boot en dan denken dat we direct de brug openen. Dan zeggen ze door de marifoon ‘Ik ben er, doe maar open die brug’. Wat ik dan zeg? ‘Dat doe ik ook, als het tijd is. Let u op de lichtjes’.” Waar de operators wel last van hebben zijn de zwemmers. Siegfried:

“Dat is vooral bij de draaibrug van Oost-Souburg het geval. Ze kruipen overal onder en tussen. Je ziet ze niet en dan springen ze tijdens het draaien, levensgevaarlijk. Het is overigens een landelijk probleem. Een aantal jaren terug is het reglement aangepast, je moet vijftig meter van een brug vandaan blijven. We bellen vaak de politie. Dan roep ik door de omroepinstallatie ‘De politie is gebeld’.” Op de vraag wat er dan gebeurt, zegt-ie: “Dan moeten ze lachen.”

Lezer Louwrien is dolgelukkig met haar kijkje achter de schermen: “Ik had geen idee hoe het allemaal werkt. Ik zie dat veiligheid voorop staat en dat het allemaal dubbel gecheckt wordt. Het is buitengewoon, prachtig!” En ze weet nu dat ook fietsers de operators niet ontgaan. ■

in de steigers

Het kleine gebouw aan de dijk bij Hoedekenskerke verpompt grote hoeveelheden water. Al het overtollige water uit Kwadendamme, Hoedekenskerke en omstreken wordt hier op de Westerschelde geloosd. Momenteel vernieuwen we de mechanische en elektrische installatie en vergroten we de capaciteit.

door Janneke la Gasse

Gemaal Groenewege

“Er komt een extra pomp bij”

Projectleider François Bommeljé: “Het is sowieso noodzakelijk om de pomp van het gemaal na 62 jaar te reviseren. Ook al draait de pomp niet dagelijks, slijtage is er altijd. Van een pompcapaciteit van 80 kuub per minuut, gaat-ie naar 95 kuub per minuut. Dat verschil is op zich niet zo groot, maar we plaatsen een tweede pomp in een nieuw gemaal. De nieuwe pomp, met een capaciteit van 45 kuub, past namelijk niet in het huidige gebouw.”

“Voor de bouw van het nieuwe gemaal mogen we niet in het stormseizoen (tussen 1 oktober en 1 april) werken omdat we door de waterkering heen moeten. Als het huidige gemaal toekomstbestendig is, gaan we volgend jaar verder met het nieuwe. Dat komt 25 meter verderop. Het is namelijk mogelijk dat er direct naast het gemaal nog resten van een oude sluis in de dijk zitten. We willen er zeker van zijn dat we daar geen last van krijgen.”

“Ook al zijn er werkzaamheden, het water moet altijd afgevoerd kunnen worden. De buizen over de dijk zijn van de tijdelijke pompinstallatie. Ze gaan onderdoor de weg, maar voor fietsers hebben we aan de buitenkant een brug aangelegd. Ernaast ligt er nog één, die is voor de schapen die de dijk begrazen. Ook die gebruikers zijn van belang. Samen met de pachter hebben we dit bedacht en de schapen maken er nog gebruik van ook!”

“Langs dezen laat ik u weten dat ik nog goed gezond ben en van u hoop ik hetzelfde. Ik schrijf u om te laten weten dat ik weer overgeplaatst wordt. Dezen keer naar Zuiddorpe, dus dat is vlakbij u. Maar helaas ook aan de grens. Ik laat u weten wanneer ik er ben.”

door Arjan Goossen

Dat is de tekst op een kaartje van een gemobiliseerde soldaat. In dit geval mijn overgrootvader. Toen 100 jaar geleden op 4 augustus de Eerste Wereldoorlog begon, werden in heel Nederland halsoverkop tienduizenden mannen onder de wapens geroepen om de grens te bewaken. Ook in Zeeland. Net als de overige aan België grenzende provincies merkte Zeeland veel van de oorlog.

Vluchtelingen

De Duitsers vallen België binnen, omdat het land weigerde hen vrije toegang te verlenen richting Frankrijk. In het najaar komt er een enorme stroom vluchtelingen op gang bij de val van Antwerpen. De geruchten gaan dat de Duitsers de burgers niet ontzien. Tijdens de herfst van 1914 verblijven er bijna een half miljoen Belgen in Zeeland. Op 9 oktober 1914 valt Antwerpen in Duitse handen. Via Nieuw-Namen stromen duizenden vluchtelingen ons land in. “Eén defilé van voetgangers, wagens, karren, rijtuigen, kindergagens, kruiwagens - al wat wielen had - met blinden, zieken, lammen, kinderen, ouderen en huisraad schoof voorbij. Hongerige, bleke mensen uit het Land van waas, Kallo, Beveren en Antwerpen die zich op alle mogelijke manieren in veiligheid proberen te brengen. Vaak brengen ze de nacht in boerenschuren of langs de weg door”, volgens een ooggetuige. In het hele land werden

steuncomités opgericht om de vluchtelingen van voedsel en onderdak te voorzien. Aan het eind van het jaar gaan de meeste Belgen weer terug, ook al is hun land bezet. Zo'n 100.000 blijven er achter en werden elders in Nederland opgevangen. Na de val van Antwerpen werd snel bijna heel België bezet. Alleen achter het riviertje de IJzer hielden de Belgen samen met de Engelsen nog stand. Het kanongebulder is tot diep in Zeeuws-Vlaanderen te horen. Ook is vrij verkeer tussen Nederland en België onmogelijk geworden.

Elektrische draad

Omdat er zoveel gesmokkeld wordt en spionnen ook de grens overgaan om Duitse posities aan de Engelsen door te geven, besluiten de Duitsers om de grens hermetisch af te sluiten. Dat doen ze in 1915 door het spannen van een elektrisch hek langs de hele Nederlands - Belgische grens. Deze draad wordt in de volksmond al gauw ‘de doodendraad’ genoemd. Veel mensen komen om het leven als ze onder de draad door willen kruipen. In die tijd was men nog onbekend met elektriciteit en onderschatte men de gevolgen ervan. Toch lieten veel mensen zich niet weerhouden. Het smokkelen van voedsel leverde erg veel geld op. Vaak gebruikte men een ton waar de bodem uit gehaald was om tussen de draad door te kruipen. Maar ook dan was je niet veilig, want als je gesnapt werd door een Duitse wachtpost

De groote oorlog in Zeeland

Naast: gewonde Belgische militairen in het hospitaal in Middelburg.

Onder: de Ter Neuzensche Courant van 8 september 1914.

kon je alsnog doodgeschoten worden. De draad eiste zo'n duizend Nederlandse slachtoffers. Aanvankelijk dacht iedereen, de strijdende partijen voorop, dat de oorlog tot kerst zou duren. De Duitse opmars verliep aanvankelijk razendsnel, maar liep na anderhalve maand vast bij de IJzer en in de Noord-Franse modder. Meer dan vier jaar zou het oorlogsfront zich nauwelijks wijzigen. In november 1918 eindigde de oorlog. Ook de gemobiliseerde Nederlandse soldaten konden eindelijk naar huis.

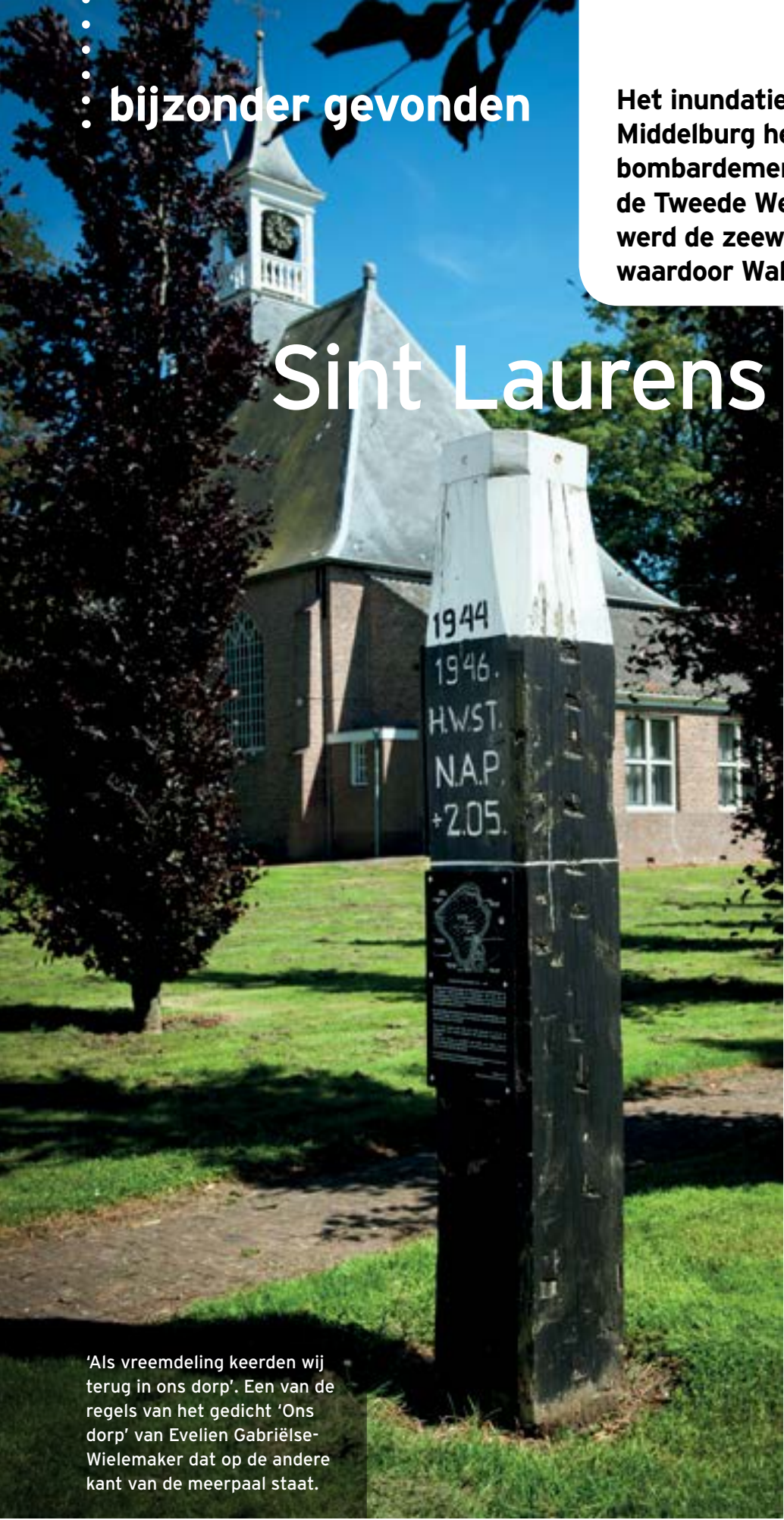
Bombardementen

In de Eerste Wereldoorlog werd het vliegtuig als nieuw wapen ingezet.

Aanvankelijk werden ze gebruikt voor verkenningsvluchten boven vijandelijk gebied. Maar later werden er ook bommen meegenomen. Omdat de vliegtuigen destijds niet over navigatieapparatuur beschikten werden er ook fouten gemaakt: Sluis, Goes, Cadzand en ook Zierikzee worden gebombardeerd. Er vallen hierbij enkele doden. Ook landen er soms verdwaalde vliegtuigen in weilanden. De bemanning wordt gevangen genomen en vastgehouden tot de oorlog voorbij is. ■

Veldpost

Op 31 juli 1914 werden zo'n 200.000 mensen verplicht om zich aan te melden voor het Nederlandse leger. De soldaten ontvingen 16 cent per dag en werden vaak bij mensen thuis ingekwartierd, die hiervoor een vergoeding ontvingen. De verveling was groot. Vier jaar lang wachtlopen, poetsen en het in orde brengen van de uitrusting. Verder was het doelloos afwachten in kazernes of bij mensen thuis. Dat terwijl men vaak zelf kostwinner was thuis of bijdroeg aan het gezinsinkomen op boerderijen of andere bedrijven. Om te voorkomen dat soldaten naar de fles grepen werden er tal van amusementsverenigingen opgericht waar de soldaten in hun vrije tijd konden kaarten, biljarten en brieven schrijven. Gelukkig mochten de soldaten wel gratis post versturen. Zelf vond ik op de zolder van de boerderij van mijn opa een aantal van deze kaartjes, die nu bijna honderd jaar oud zijn. Op de meeste zit geen postzegel op, alleen het woord 'militair' staat in de rechterbovenhoek geschreven. Eten, gezondheid en het weer waren de belangrijkste onderwerpen waarover men schreef. Uit de kaartjes blijkt dat mijn overgrootvader voornamelijk in Zeeland gelegerd is geweest. In Zuiddorpe blijken drie kazernes te zijn geweest, de Wilhelminakazerne, Hendrikkazerne en Julianakazerne. De soldaten die in de grensstreek gelegerd waren hielden zich voornamelijk bezig met het bewaken van de grens en het bestrijden van smokkelen.

'Als vreemdeling keerden wij terug in ons dorp'. Een van de regels van het gedicht 'Ons dorp' van Evelien Gabriëlse-Wielemaker dat op de andere kant van de meerpaal staat.

Het inundatiemonument in Sint Laurens bij Middelburg herinnert aan het geallieerde bombardement op de Duitse stellingen tijdens de Tweede Wereldoorlog. In oktober 1944 werd de zeekering op vier plaatsen vernietigd waardoor Walcheren onder water liep.

door Chantal de Putter

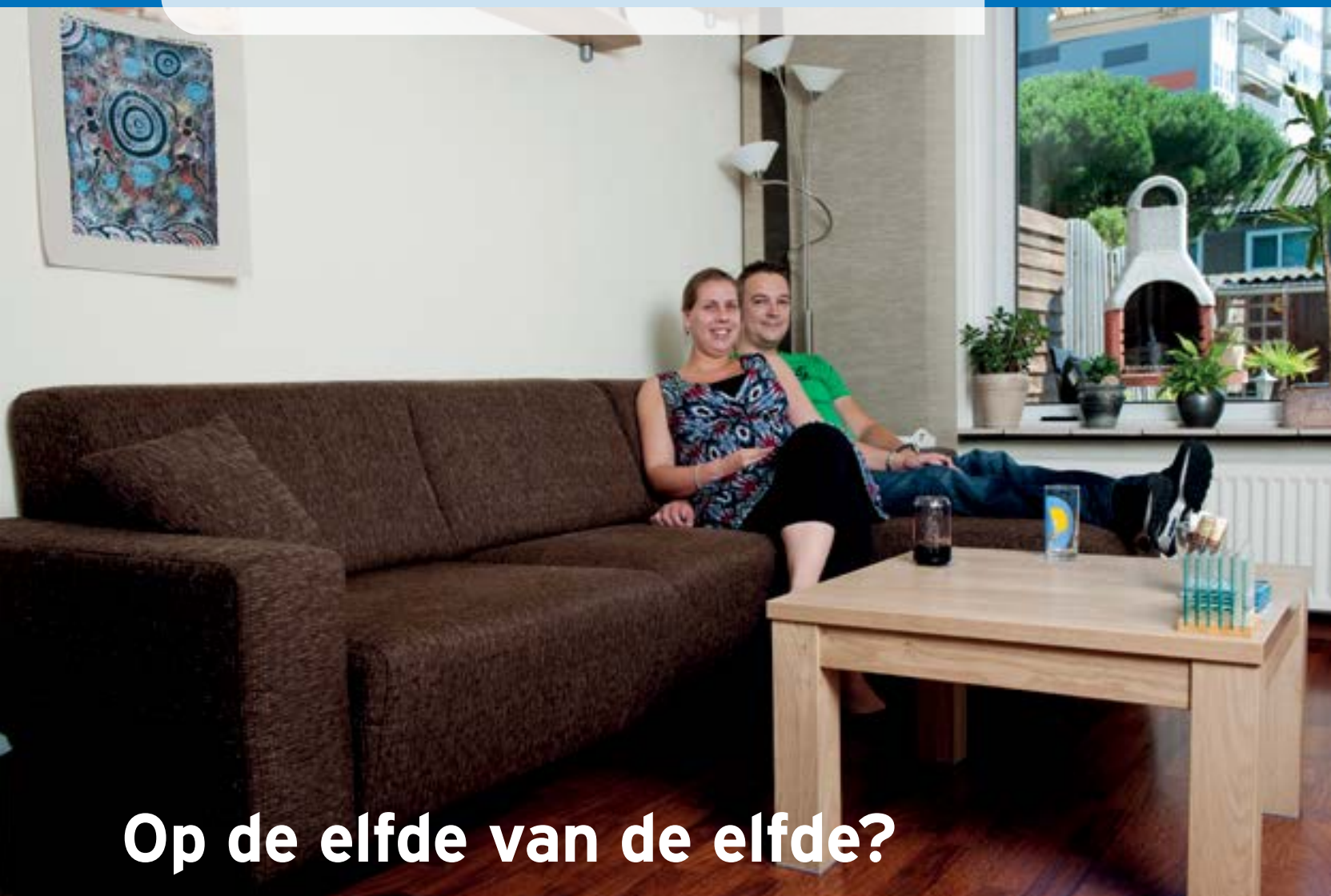
Sint Laurens onder water

De Zeeuwse kust was een sterk uitgebouwd onderdeel van de Duitse Atlantikwall. De verdedigingsmuur maakte een aanval vanuit zee bijna onmogelijk. De geallieerden besloten Walcheren met luchtaanvallen onder water te zetten. Op 2 oktober 1944 werden de bewoners van Zeeland via de BBC, Radio Oranje en afgeworpen pamfletten uit vliegtuigen gewaarschuwd dat er een zware strijd op komst was. De bewoners werden opgeroepen om onmiddellijk te evacueren. Walcheren werd na een hevige strijd op 9 november 1944 bevrijd.

Een groot deel van Walcheren kwam bijna anderhalf jaar lang onder zee-water te staan. Ook in Sint Laurens bij Middelburg richtte het wassende water veel schade aan. Op 19 januari 1945 werd hier het hoogste peil bereikt; 2,05 meter boven NAP. De meerpaal in de tuin van de kerk aan de Kasteelstraat herinnert eraan dat sommige bewoners een boot in hun tuin hadden afgemeerd, want vervoer van mensen en dieren was alleen over water mogelijk. In februari 1946 werd het laatste dijkgat op Walcheren gedicht en werd begonnen aan het herstel van de enorme schade. ■

Ze hebben iets met het getal elf. Mark (35) en Monique (30) Gommers uit Vlissingen wonen niet alleen op nummer elf maar kregen verkering op de elfde, het huwelijksaanzoek was op de elfde en tijdens het huwelijksfeest scoorde Oranje elf keer tegen San Marino.

Op de elfde van de elfde?

Mark is ingenieur industriële automatisering bij het waterschap. Simpel gezegd houdt hij zich bezig met de programmatuur waarop zuiveringen, stuwen en gemalen draaien. Monique werkt als GZ-psycholoog bij Emergis. Het stel heeft dit voorjaar vijf weken door Australië gereisd. "Het stond op ons verlanglijstje als ik mijn diploma voor GZ-psycholoog had gehaald." Ze hebben ervan genoten: een duik

in het Great Barrier Reef en Sydney ontbraken niet. Inmiddels is het hartje zomer en kijken ze uit naar de volgende grote gebeurtenis, de komst van de baby. "We hebben net de twintigwekenecho gehad en denken nu na over de praktische zaken", vertelt een stralende Monique. Een naam is er al. "Waarschijnlijk", zegt Mark. "Misschien veranderen we die nog." Ze houden van festivals met stevige muziek zoals Decibel,

Defqon en City of Dance. "Vorig jaar hebben we bijna elk outdoor festival bezocht", vertelt Mark. De weekenden zijn sowieso meestal aardig vol. Ze spreken vaak af met vrienden, maar samen op de bank naar Amerikaanse series kijken is ook favoriet. Op moment van verschijnen zijn ze een weekendje naar Londen, kan nog net voordat de kleine zich aandient. Want die komt waarschijnlijk op de elfde van de elfde...

achterdeur